

Kazimierz Starzyk

Bilans handlowy a strategia rozwoju otwartego : przypadek Chin

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 53/2, 75-86

2018

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PROBLEMY TEORETYCZNE I METODYCZNE

DOI: 10.18276/sip.2018.53/2-06

Kazimierz Starzyk*

Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu
Instytut Społeczno-Ekonomiczny

BILANS HANDLOWY A STRATEGIA ROZWOJU OTWARTEGO. PRZYPADEK CHIN

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie elementów strategii rozwoju otwartego ze szczególnym uwzględnieniem jej wpływu na równowagę bilansu handlowego oraz efektywność gospodarowania i międzynarodową nierównowagę płatniczą. Problem ma istotne znaczenie dla określenia źródeł rosnącego znaczenia gospodarek wschodzących w gospodarce światowej i towarzyszących temu przemian jej struktury podmiotowej. Następstwem tego staje się przesuwanie biegunów rozwoju ze świata transatlantyckiego do Azji Wschodniej, a Chin w szczególności. Posłużenie się przykładem chińskim ma dwojaki aspekt, z jednej strony pozwala na właściwe przedstawienie istoty strategii rozwoju otwartego wraz z jej skutkami dla gospodarki ją realizującej, a także gospodarki światowej, a drugiej, pozwala na wskazanie tych elementów strategii, które mogą być zastosowane przez gospodarki dotychczas odporne na transformację, np. Koreę Północną.

Słowa kluczowe: otwieranie gospodarki, bilans płatniczy, rezerwy walutowe, międzynarodowa nierównowaga płatnicza, gospodarka światowa.

* Adres e-mail: starzyk.k@gmail.com.

Wprowadzenie

Do trzech głównych procesów współczesnej gospodarki światowej, obok globalizacji i regionalizacji, zalicza się także transformację rynkową, która objęła gospodarki narodowe byłych krajów socjalistycznych, z łączną liczbą ludności około 40% światowej. Kluczową wśród nich pozycję zajmują Chiny.

Jedną z głównych przesłanek transformacji rynkowej jest odchodzenie od autarkicznego modelu rozwoju gospodarki do modelu otwartego, którego istotę stanowi otwieranie gospodarki, dające się zdefiniować jako proces wiązania rozwoju danej gospodarki z gospodarką światową w celu podwyższenia efektywności gospodarowania i dzięki temu – międzynarodowej konkurencyjności.

Określenie ekonomicznej istoty otwierania gospodarki w procesie transformacji i realizowanej w jego ramach strategii rozwoju otwartego, wymaga więc wcześniejszego nawiązania do modelu gospodarki autarkicznej, specyficznej dla gospodarki planowej. Jako kryterium wyróżniające te dwa modele przyjmuje się w prezentowanej koncepcji otwierania gospodarki funkcje handlu zagranicznego, odpowiednio, pasywną dla modelu autarkicznego (import niezbędny *versus* eksport nadwyżek) oraz aktywną dla modelu otwartego, gdzie import staje się czynnikiem dostosowującym strukturę dochodu narodowego do potrzeb rozwoju gospodarczego, a eksport służy dyskutowaniu skali produkcji. Skutkuje to odpowiednimi zmianami w bilansie handlowym, które polegają na przechodzeniu od nadwyżki importowej do eksportowej, czemu towarzyszy gromadzenie rezerw walutowych.

Teoretyczna warstwa artykułu ma charakter autorski. Autor nawiązuje zarówno do wcześniejszych własnych publikacji, tj. kiedy były kształtowane zręby zagranicznej polityki ekonomicznej Chin w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku oraz kiedy były budowane elementy strategii rozwoju otwartego. Przedstawiony w artykule model tej strategii może służyć innym gospodarkom, wschodzącym na drogę rynkowej transformacji, np. Kubie, a nawet Korei Północnej. Dalsze rozważania dotyczą implikacji otwierania chińskiej gospodarki dla gospodarki światowej w świetle realizowanej przez Chiny proeksportowej strategii rozwoju otwartego. Ta, obok bowiem skutków pozytywnych, niesie ze sobą również negatywne, czego przejawem jest m.in. pogłębienie międzynarodowej nierównowagi płatniczej w następstwie ekspansywnej polityki proeksportowej gospodarek wschodzących, a Chin w szczególności.

Celem artykułu jest przedstawienie elementów strategii rozwoju otwartego, ze szczególnym uwzględnieniem jej wpływu na równowagę bilansu handlowego oraz efektywność gospodarowania i międzynarodową nierównowagę płatniczą. Chiny są właściwym przykładem przejścia od modelu gospodarki autarkicznej do gospodarki otwartej, a ich doświadczenia z okresu rozwoju autarkicznego (1949–1977), właściwie uzmysławiając złożoność ekonomiczną i polityczną takiego przejścia, leży u podstaw zajmowanej obecnie przez Chiny drugiej pozycji w gospodarce światowej.

1. Metody

W artykule, zarówno w warstwie teoretycznej, jak i empirycznej wykorzystano głównie metodę analityczno-opisową, ale także i normatywną, kiedy autor wyraża opinie wartościujące. Wykorzystano również metodę porównawczą, a także sięgnięto do narzędzi specyficznych dla analizy stosunków międzynarodowych jako obszaru badań warsztatowo ciężących w stronę nauk politycznych. W badaniach wykorzystano głównie dane Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz dane chińskiego urzędu statystycznego (DNBSC).

2. Rezultaty i dyskusja

2.1. Specyfika strategii rozwoju autarkicznego Chin

Model gospodarki autarkicznej charakteryzuje się głównie tym, że decyzje inwestycyjne determinujące kierunki rozwoju gospodarki są podejmowane w zasadzie wyłącznie przy uwzględnieniu czynników wewnętrznych, bez brania pod uwagę handlu zagranicznego jako źródła akumulacji kapitału oraz zmiany struktury akumulowanej części dochodu narodowego zgodnie z kryteriami specjalizacji międzynarodowej. Z założenia nie następuje także międzynarodowy przepływ czynników produkcji i towarzyszący mu rozwój międzynarodowej współpracy produkcyjnej i naukowo-technicznej, ukierunkowany na międzynarodową specjalizację wewnątrzgałęziową oraz podwyższenie efektywności gospodarowania.

Autarkiczny model rozwoju powodował, że do drugiej połowy lat siedemdziesiątych XX wieku ekstensywnie rozwijała się gospodarka chińska, bez jej włączenia

się w międzynarodowy podział pracy z uwzględnieniem kryteriów specjalizacji międzynarodowej, opartej na ricardiańskiej teorii kosztów względnych oraz poprzez wykorzystanie odpowiednich narzędzi zagranicznej polityki ekonomicznej pobudzających i racjonalizujących obroty handlu zagranicznego. Przepływy czynników produkcji praktycznie nie występowały. Import kapitału miał charakter sporadyczny i w przypadku Chin następował jedynie w formie kredytów inwestycyjnych udzielanych do lat sześćdziesiątych XX wieku przez kraje socjalistyczne, zwłaszcza ZSRR.

Chiny, według tego modelu, rozwijały się w latach 1949–1977, gdy w międzynarodowych stosunkach gospodarczych obowiązywał dogmat równowagi bilansu handlowego (Starzyk, 1987).

W kwestii bilansu handlowego, strategia rozwoju autarkicznego jest więc bliższa strategii substytucji importu, realizowanego w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku przez niektóre kraje rozwijające się, zwłaszcza Ameryki Łacińskiej, ponieważ zakłada także utrzymanie jego równowagi przez ograniczanie importu, a tym samym ogólnych obrotów handlu zagranicznego. W takim modelu, jeżeli odnosić go do gospodarki planowej, nie występuje także wiążące założenie odnośnie do ekonomicznie uzasadnionych relacji między cenami wewnętrznymi a cenami eksportowymi oraz importowymi, co zniekształca rachunek efektywności handlu zagranicznego¹.

Funkcja importu, a od niej wychodzimy w analizie modelu gospodarki autarkicznej, sprowadza się do zakupu towarów niezbędnych na rynku wewnętrznym, natomiast eksportu – do równoważenia tego importu w drodze sprzedaży nadwyżek produkcyjnych; nie zakłada się wobec tego możliwości wykorzystania importu jako czynnika pobudzającego uprzemysłowienie gospodarki oraz dyskutowania korzyści, jakie niesie wydłużenie skali produkcji dzięki eksportowi. Nie ma więc miejsca

¹ Na ten ostatni problem zwraca już uwagę E. Szczepanik, autor pierwszej naukowej analizy bilansu płatniczego Chin. Z tej analizy wynika, że najlepiej udokumentowaną przez statystyki chińskie częścią bilansu płatniczego za lata 1950–1960 jest bilans obrotów towarowych z podziałem na gospodarki rynkowe („Non-Communist countries”) i planowe („Communist Countries”). W latach 1950–1952 handel Chin z tymi pierwszymi był praktycznie zbilansowany przy nieznaczącej nadwyżce eksportowej. W 1950 r., niewielka nadwyżka eksportowa w handlu ze Stanami Zjednoczonymi, Kanadą i Europą Zachodnią pozwoliła na zrównoważenie ujemnego salda bilansu handlowego z krajami Azji i Egiptem. Co ciekawe, Szczepanik swoją analizę, wykonaną w 1962 r., zaczyna od tezy traktującej Chiny jako kraj rozwijający się, co one ogłosiły dopiero w latach siedemdziesiątych (Starzyk, 2016, s. 33).

w tym modelu dla transformacyjnej funkcji handlu zagranicznego, umożliwiającej dostosowanie dochodu narodowego do podziału do potrzeb rozwojowych gospodarki, a także nie uwzględnia się funkcji proefektywnościowej handlu zagranicznego, uzewnętrzniającej się w wartości dodanej w postaci rosnących dostaw towarów i usług podwyższających międzynarodową konkurencyjność gospodarki.

Według wyżej przedstawionego modelu, gospodarka chińska rozwijała się od powstania ChRL w 1949 roku do politycznego otwarcia w 1978 roku², co umownie przyjmujemy jako początek transformacji chińskiej gospodarki. Jej inicjującym impulsem jest otwarcie ekonomiczne w powiązaniu z politycznym.

2.2. Otwieranie i otwarcie gospodarki a bilans handlowy Chin

Pojęcie otwarcia gospodarki różni się od pojęcia otwierania gospodarki, przyjmujemy, że pierwsze ma wymiar statyczny, drugie dynamiczny. Terminy te są jednak wzajemnie ze sobą powiązane i charakteryzują je podobne ilościowe wskaźniki ekonomiczne.

Otwarcie gospodarki, pokazuje stan zagranicznych powiązań gospodarki. Określa go wiele wskaźników ilościowych, ilustrujących zależność między handlem zagranicznym a innymi wielkościami agregatowymi gospodarki. W ekonomii międzynarodowej jest ono definiowane jako udział handlu zagranicznego w produkcie krajowym brutto (eksport + import / PKB), co w sposób najbardziej ogólny określa miejsce handlu zagranicznego w gospodarce. W przypadku Chin, wskaźnik ten wynosił 33,6% w 2017 roku, co plasuje Chiny w grupie krajów o otwartej gospodarce, zważywszy na wielkość ich PKB (NBSC, 2017). Na podstawie powyższego można wprowadzić dodatkowe wskaźniki bliżej określające otwarcie gospodarki – są nimi przede wszystkim dochodowe stopy eksportu i importu, które pokazują

² Podkreślmy, rozpoczęcie rynkowej transformacji gospodarki jest bezpośrednio uzależnione od czynnika politycznego. W Chinach za taki punkt zwrotny można uznać III Plenum KPCh, które odbyło się w grudniu 1978 r. Ogłoszono na nim program modernizacji gospodarki zakładający otwarcie na świat oraz dopuszczenie inwestycji zagranicznych (Bayer, Dziak, 2016, s. 261–268). Polityczne decyzje wspomnianego plenum oznaczają zasadniczy zwrot w chińskiej geopolitycznej koncepcji międzynarodowych stosunków gospodarczych. Odstąpiono wówczas od obowiązujących wcześniej preferencji politycznych w stosunku do krajów Trzeciego Świata i zastąpiono je tezą o rozwoju stosunków gospodarczych ze wszystkimi krajami niezależnie od ich systemu politycznego, mając na myśli przede wszystkim korzyści ekonomiczne (Starzyk, 2009, s. 28–29).

odpowiednio relację eksportu i importu do PKB. Porównanie tych wskaźników w różnych okresach pośrednio informuje także o dynamice otwierania gospodarki³.

Otwieranie gospodarki oznacza proces ekonomiczny polegający na wiązaniu kierunków rozwoju danej gospodarki z kierunkami rozwoju gospodarki światowej przez odpowiednio kształtowane procesy inwestycyjne, uwzględniające podaż i popyt zagraniczny, w celu podwyższenia efektywności gospodarowania, przejawiającej się we wzroście PKB, postępie technicznym, równowadze zewnętrznej i wewnętrznej, wzroście konkurencyjności, a w rezultacie wzroście dobrobytu. Z takiej definicji wynika, że zjawisko otwierania gospodarki ma charakter dynamiczny i dąży w kierunku pojęcia rozwoju gospodarki i jej internacjonalizacji, ponieważ z nim wiąże się wzrost i przemiany jakościowe gospodarki w powiązaniu z obrotami handlu zagranicznego, determinującymi procesy inwestycyjne, a w rezultacie dynamikę PKB; takie podejście umożliwiło Chinom zajęcie drugiej pozycji w gospodarce światowej.

O zachodzeniu procesu otwierania gospodarki informuje wiele wskaźników ekonomicznych, wśród których, jako pierwsze przybliżenie przyjmujemy dochodowe elastyczności eksportu i importu – ponieważ w przypadku Chin szybciej następował wzrost obrotów handlu zagranicznego niż produktu krajowego, to wskaźniki elastyczności były wyższe od jedności, co oznacza wzrost udziału handlu zagranicznego w PKB, i wskazuje na zachodzenie zjawiska otwierania gospodarki.

Innym, również ogólnym wskaźnikiem wskazującym na zachodzenie procesu otwierania gospodarki jest rosnący poziom eksportu i importu na mieszkańca. W 1978 roku wartość eksportu towarów na mieszkańca wyniosła w Chinach 10 USD. Dwa lata później, w 1980 roku, było to już prawie dwukrotnie więcej – 18 USD i narastało w kolejnych latach (w 1985 r. – 26 USD, 1990 r. – 55 USD, 2000 r. – 197 USD, 2007 r. – 923 USD, a w 2008 r. – 1082 USD, czyli wówczas nastąpiło przekroczenie przez Chiny wskaźnika kwalifikacji gospodarki jako otwartej) (Starzyk, 2009).

³ Trafnie stwierdza A. Budnikowski, że relacja eksportu do PKB danego kraju nie jest wyłącznie pochodną wielkości rynku, podkreślając w tym kontekście, kluczowe także, znaczenie poziomu rozwoju gospodarczego oraz strategii gospodarczej. Przytacza w tym celu wskaźnik dla wybranych krajów w 2014 r.: Brazylii – 11,5%, Stanów Zjednoczonych – 13,5%, Malezji 79,6%, Holandii 83,1%, Singapuru 187,6% (Budnikowski, 2017, s. 30–31). W przypadku Chin, szacuje się, że stopa eksportu wynosiła w 1978 r. 7%, a w 2017 r. 18,5% (Starzyk, 2009; NBSC, 2017).

Z uwzględnieniem kryterium salda bilansu handlowego możemy umownie wydzielić trzy fazy otwierania gospodarki – fazę proimportową; pośrednią; proeksportową. Proimportową fazę otwierania gospodarki charakteryzuje wzrost obrotów gospodarczych, zwłaszcza szybciej importu, prowadzący z jednej strony do wzrostu produkcji oraz efektywności gospodarowania poprzez transfer technologii (głównie w ramach współpracy produkcyjnej), ale z drugiej – powstania nadwyżki importowej. Podkreślimy, przy niedostatecznej zdolności do importu (ze względu na słabość potencjału eksportowego i niską wiarygodność kredytową) w pierwszej fazie transformacji chińskiej gospodarki, traktujemy nadwyżkę importową jako uzasadnione zjawisko ekonomiczne, pozwalające na wygosparowanie swoistej masy krytycznej umożliwiającej trwały rozwój gospodarki w późniejszym okresie pod warunkiem, że nadwyżka będzie źródłem transferu technologii do gospodarki, który warunkuje budowę potencjału eksportowego. Taka sytuacja występuje w Chinach w latach 1978–1989. Druga faza otwierania gospodarki, którą określamy jako pośrednią, charakteryzuje się dojściem do równowagi bilansu handlowego, i dotyczyła lat 1990–1995.

Trzecią fazę otwierania gospodarki, proeksportową cechuje, od połowy lat dziewięćdziesiątych XX wieku, trwała nadwyżka bilansu handlowego, która zachęca Chiny do dalszej liberalizacji polityki handlowej oraz większej otwartości w zagranicznej polityce ekonomicznej.

2.3. Otwieranie gospodarki a zagraniczna polityka ekonomiczna

W pierwszej fazie transformacji ($Im > Ex$), określanej jako proimportowa, zakładamy przewagę protekcyjnych elementów w zagranicznej polityce ekonomicznej. Zakres tych elementów w przypadku Chin jest bardzo szeroki. W obszarze polityki handlowej polegają one m.in. na wysokich cłach w odniesieniu do towarów traktowanych jako „zbędne” (dobra konsumpcyjne, zwłaszcza luksusowe), ograniczeniach ilościowych oraz różnego rodzaju narzędzi wiązania importu z eksportem. Elementem protekcyjnym w tej fazie transformacji jest także selektywna polityka w stosunku do ZIB i transferu technologii. Tym elementem protekcyjnym są także narzędzia administracyjne, zwłaszcza planowanie i zarządzanie zagranicznymi stosunkami gospodarczymi, a także ich organizacja, ciężąca w tej fazie w stronę gospodarki planowej. Doświadczenia chińskie z tej fazy otwierania gospodarki mogą być szczególnie przydatne dla Korei Północnej (Starzyk, 2015).

W drugiej fazie otwierania gospodarki ($Im = Ex$), określamy ją jako pośrednią (dostosowawczą), a więc jako fazę otwierania w warunkach przejścia do równowagi bilansu handlowego, ale na znacząco wyższym poziomie wartości obrotów – nadal jest zasadne utrzymywanie protekcyjnych instrumentów zagranicznej polityki ekonomicznej, zwłaszcza polityki handlowej. Ma to kluczowe znaczenie, ponieważ przedwczesne rozluźnienie tej polityki może prowadzić do powstania nierównowagi bilansu handlowego, która – jeżeli będzie się utrzymywać przez dłuższy okres – może stanowić impuls do zamykania gospodarki w obawie przed długiem zagranicznym. Takie zjawisko wystąpiło na krótko w przypadku Chin na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku i groziło załamaniem reform, co mogło doprowadzić wówczas do zahamowania decentralizacji gospodarki i tym samym jej dalszych przekształceń rynkowych. Podjęte wówczas decyzje polityczne w kwestii kontynuacji reform społecznych i dalszego otwarcia gospodarki, skutecznie przeciwdziałały tej sytuacji.

W trzeciej fazie otwierania gospodarki ($Ex > Im$), proeksportowej, jako zasadne traktujemy przewagę elementów liberalizacyjnych w zagranicznej polityce ekonomicznej. Jest to, z jednej strony, logiczną konsekwencją ekspansji eksportowej, bowiem jej warunkiem staje się równoległe dalsze otwarcie własnego rynku, a z drugiej strony – pogłębienie procesów integracji gospodarki chińskiej ze światową. W przypadku Chin towarzyszy temu zjawisku gromadzenie rezerw walutowych, jako rezultat trwałej nadwyżki eksportowej. W 2015 roku wyniosły one 3,4 bln USD, co stanowiło wówczas 29,08% światowych rezerw dewizowych (Skopec, 2017, s. 47). Ta korzystna sytuacja dla chińskiej gospodarki ma jednak niekorzystny wpływ na dalszy rozwój gospodarki światowej, zwłaszcza kiedy rozpatrujemy jej problemy w aspekcie międzynarodowej nierównowagi płatniczej, której pogłębienie obserwujemy po kryzysie finansowym 2007/8+.

2.4. Chiny a międzynarodowa nierównowaga płatnicza

Problem międzynarodowej nierównowagi płatniczej⁴ stanowi od przełomu wieków jedno z kluczowych wyzwań współczesnej gospodarki światowej.

⁴ Pojęcie międzynarodowej nierównowagi płatniczej będziemy rozpatrywać jako pochodną nie zrównoważonych w długim okresie bilansów obrotów bieżących gospodarek odgrywających kluczową rolę w gospodarce światowej i handlu międzynarodowym. Zjawisko nie zrównoważonych bilansów obrotów bieżących, jako źródła międzynarodowej nierównowagi płatniczej, będziemy odnosić zarówno do gospodarek deficytowych, tj. o ujemnym saldzie bilansu obrotów bieżących, jak

Jej pogłębienie nastąpiło po światowym kryzysie finansowym 2007/8+, stając się strukturalną barierą rozwoju handlu międzynarodowego, a w konsekwencji gospodarki światowej.

Źródeł narastania międzynarodowej nierównowagi płatniczej należy upatrywać w podmiotowej przemianie, zachodzących w gospodarce światowej, których jednym z kluczowych przejawów jest przesuwanie biegunów jej rozwoju ze świata transatlantyckiego do azjatyckich gospodarek wschodzących, Chin w szczególności (Starzyk, 2016, s. 124).

W przypadku Chin, począwszy od przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku (wcześniej Hongkongu, Singapurze, Korei Płd., Tajwanie, Malezji, Indonezji i Tajlandii) stało się to możliwe dzięki realizowanej przez nie strategii rozwoju gospodarczego opartego na modelu proeksportowym, prowadzącym do systematycznego uzyskiwania nadwyżki eksportowej będącej źródłem rosnących rezerw walutowych. To klasyfikuje Chiny, podobnie jak i inne gospodarki wschodzące Azji Wschodniej, w grupie tzw. gospodarek nadwyżkowych. W rezultacie, od połowy ubiegłej dekady, najpoważniejszym problemem rozliczeń międzynarodowych stało się coraz głębszy brak równowagi płatniczej w trójkątnych relacjach handlowych i kapitałowych Stany Zjednoczone – Azja Wschodnia – Europa Zachodnia.

Zjawisku dynamicznego wzrostu gospodarek Azji Wschodniej towarzyszy relatywnie wolniejsza aktywność gospodarek wysoce rozwiniętych, zwłaszcza Stanów Zjednoczonych i Europy Zachodniej oraz rosnący deficyt bilansów obrotów bieżących w następstwie większego ich importu z krajów Azji Wschodniej niż ich eksportu na te rynki. Rodzi zmiany w polityce handlowej Stanów Zjednoczonych wobec Chin, których istotnym elementem jest nowa polityka celna w warunkach narastającego ujemnego salda bilansu handlowego USA z Chinami (Cambell, Ratner, 2018). Ta sytuacja, pogłębiając się od przełomu wieków, prowadzi w konsekwencji do załamania międzynarodowej równowagi płatniczej, by następnie stać się źródłem globalnej nierównowagi i światowego kryzysu finansowego, a w rezultacie światowego kryzysu gospodarczego. W tym kontekście następuje również krytyka

i do gospodarek nadwyżkowych, tj. z saldem dodatnim tego bilansu. Ponieważ podział na gospodarki deficytowe i nadwyżkowe, dokonujemy na podstawie obrotów towarowych i usługowych (ze względu m.in. na utrudniony do pozostałych pozycji bilansu obrotów bieżących), to tym samym przyjmujemy, że źródłem międzynarodowej nierównowagi płatniczej jest trwałe, tj. występujące w długim okresie, naruszenie równowagi bilansu handlowego obu tych grup krajów (Starzyk, 2016).

chińskich praktyk handlowych, stojącymi za sukcesami eksportowymi, które zdaniem wielu ekonomistów nie są zgodne ze standardami światowymi (The Economist, 2018). Powrót do globalnej równowagi wiąże się zatem ze wzrostem konkurencyjności gospodarek wysoce rozwiniętych, zwłaszcza Stanów Zjednoczonych i Europy Zachodniej, a konsekwentne dążenie do międzynarodowej równowagi płatniczej to warunek zahamowania rysującej się drugiej fazy światowego kryzysu finansowego, co wielu ekonomistów oraz polityków wiąże z polityką proeksportową Chin oraz ich hegemonistycznymi aspiracjami (Brunet, Guichard, 2011).

Podsumowanie

Otwieranie gospodarki, ujęte w kontekście przechodzenia od gospodarki autarkicznej do otwartej, może przybierać postać zrównoważoną lub niezrównoważoną. Wyznacznikiem otwierania zrównoważonego jest taki jego przebieg i odpowiadająca mu polityka handlowa, aby kolejno następowało przejście od fazy proimportowej do pośredniej (tj. kiedy ponownie wystąpi krótkotrwała równowaga bilansu handlowego, ale na znacząco wyższym poziomie obrotów), a następnie do fazy trzeciej, zasadniczej, tj. proeksportowej. Otwieranie niezrównoważone charakteryzuje się natomiast trwałą nadwyżką importową, która prowadzi do wzrostu zadłużenia zagranicznego i w konsekwencji rzutuje negatywnie na wzrost międzynarodowej konkurencyjności gospodarki. Podkreślimy, zrównoważona ścieżka otwierania, jak w przypadku gospodarki Chin, ułatwia także wychodzenie z kryzysów gospodarczych poprzez wysoką zdolność do importu, dzięki trwałej nadwyżce eksportowej oraz nagromadzonym rezerwom walutowym. Obserwujemy to zarówno w przypadku Azjatyckiego kryzysu finansowego 1997/1998, jak również światowego kryzysu finansowego 2007/8+. Ta więc korzystna sytuacja dla chińskiej gospodarki niesie ze sobą niekorzystne następstwa dla gospodarki światowej w postaci pogłębienia międzynarodowej nierównowagi płatniczej.

Złożoność obecnie załamania międzynarodowej równowagi płatniczej i związanego z tym światowego kryzysu finansowego 2007/8+ polega na tym, że głównymi tego sprawcami są deficytowe gospodarki wysoko rozwinięte, historycznie stanowiące kręgosłup i układ nerwowy gospodarki światowej, co w sytuacji braku w połowie ubiegłej dekady adekwatnej reakcji ich rządów, ale także organizacji międzynarodowych, doprowadziło do światowego kryzysu finansowego, który

przyczynił się do pogłębienia międzynarodowej nierównowagi płatniczej, stanowiącej obecnie czołowe wyzwanie dla polityki handlowej Stanów Zjednoczonych oraz UE.

Teoretyczna atrakcyjność chińskiego modelu rynkowej transformacji gospodarki, a zwłaszcza mechanizm przejścia od strategii rozwoju autarkicznego do otwartego pogłębia udane wykorzystanie przez Chiny doświadczeń innych gospodarek wschodzących Azji Wschodniej, zwłaszcza Hongkongu, Singapuru, Tajwanu i Korei Południowej w odniesieniu do strategii otwierania gospodarki oraz kształtowania zagranicznej polityki ekonomicznej pod kątem podnoszenia efektywności gospodarowania i międzynarodowej konkurencyjności. Stanowi to dobry przykład dla innych gospodarek wstępujących na drogę transformacji rynkowej.

Bibliografia

- Bayer, J., Dziak, W. (2016). *Historia polityczna Chin 1839–2014. Konspekt analityczny*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN.
- Brunet, A., Guichard, J.P. (2011). *Chiny światowym hegemonem?* Warszawa: Wydawnictwo Studio Emka.
- Budnikowski, A. (2017). *Ekonomia międzynarodowa*. Warszawa: PWE.
- Campbell, K.M., Ratner, E. (2018). The China Reckoning. How Beijing Defied American Expectations. *Foreign Affairs, March/April*, 60–70.
- DNBSC (2017). *National Bureau of Statistics of China*.
- IMF (2017). *Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves*.
- Skopiec, D.A. (2017). *Akumulacja rezerw dewizowych we współczesnej gospodarce światowej*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH.
- Starzyk, K. (1987). Zagraniczna polityka ekonomiczna ChRL w latach osiemdziesiątych. *Sprawy Międzynarodowe*, 6.
- Starzyk, K. (2009). *Zagraniczna polityka ekonomiczna w procesie rynkowej transformacji gospodarki. Przypadek Chin*. Warszawa: Wydawnictwo Placet.
- Starzyk, K. (2015). Pozaeuropejskie gospodarki odporne transformacji rynkowej. Przypadek Korei Północnej. W: B. Skulska (red.), *Jabłko niezgody. Regionalne wyzwania współczesnej gospodarki Światowej*. Wrocław: UE we Wrocławiu.
- Starzyk, K. (2016). Wkład Edwarda F. Szczepanika do ekonomii rozwoju. *Studia Ekonomiczne Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 269.

- Starzyk, K. (2016). Gospodarki wschodzące jako element przemian struktury gospodarki światowej. *International Business and Global Economy*, 35/1, 120–131.
- Szczepanik, E.F. (1962). Balance of Payments of Mainland China. W: R. Szczepanik (red.), *Economic and Social Problems of the Far East*. Hong Kong: University Press.
- The Economist (March 2018). *China and the West*.

BALANCE OF TRADE AND THE OPEN DEVELOPMENT STRATEGY. THE CASE OF CHINA

Abstract

The aim of the article is to define the elements of the open development strategy with special reference to its impact upon rise of economic efficiency and international payment disequilibrium. The issue is of crucial importance while defining the premises and sources of the growing position of the emerging economies in the world economy and their impact upon its structural changes. It is followed by the move of the world development poles from the Transatlantic world to East Asia, China in particular. The presentation of the Chinese experience we do in this article seems to be useful in two aspect, on one hand it helps to present complex nature of the open economy strategy, and its impact both upon country in question as well as the world economy. On the other hand it can serve as a good example for the countries opposing market transformation, for instance North Korea.

Keywords: economic opening, balance of payment, currency reserves, international payment disequilibrium, world economy

JEL codes: E37, E42, F13, F36, G20